

nieuws leverde dit stuk niet op. De anonieme auteur – hoogstwaarschijnlijk was dat de stevig anti-roomse hoofdredacteur J.P. de Bie⁵⁷ – had slechts Poolmans verhaal opnieuw geëxcerpeerd en waar nodig gemodelleerd. Alle scabreuze details waren nu gewist, andere bijzonderheden nog eens puntig samengevat. Kraaijvanger zou zich bijvoorbeeld ‘in een toestand van bedwelming, waarin men hem had weten te brengen’ uit Groningen hebben laten wegvooien. Verder werd onderstreept dat Kraaijvangers overtuiging na zijn overgang in 1863 ‘meer met die der vrijzinnigen dan met die der rechtzinnigen overeenkwam. Zijn veelbewogen, merkwaardige levensloop en wandel getuigde daarvóór en daarna van de oprechtheid zijner beginselen en van de offers, door hem gebracht voor wat hij na zwaren strijd als waarheid erkende’. Met deze laatste woorden, het slot van het lemma, was de gewezen pater haast omgevormd tot een held van het vrijzinnig protestantisme.⁵⁸

Terugblik I: Kraaijvanger onder protestanten

Hoewel veel originele bescheiden van en betreffende Kraaijvanger thans niet meer te achterhalen zijn, is het in grote lijnen toch wel duidelijk wat zich rond zijn persoon heeft afgespeeld en hoe dit later te boek is gesteld.

De zoekende franciscaan is vooral aanvankelijk een persoonlijk project van Hofstede de Groot geweest. Hij paste precies in De Groots visioen dat de Nederlandse katholieke kerk zoveel mogelijk van binnen uit veranderd moest worden om aldus – zo heette het al in 1842 – samen met de protestanten in eigen land ‘eene heerlijke vernieuwing der Kerk te bevorderen’. Ook na de invoering van de roomse hiërarchie naast die van de Clerezij in 1853 bleef de hoogleraar de nodige verwachtingen koesteren; vandaar zijn spreken in dat jaar over een evangelisch-katholieke theologie en zijn inzet voor de Evangelische Maatschappij.⁵⁹ Hoezeer de impulsieve De Groot en in zijn spoor ook diens zwager Van Herwerden hoge verwachtingen aangaande de pater koesterden, blijkt ondermeer uit de buitengewone ontvangst die laatstgenoemde in Groningen ten deel viel. Vóór Kraaijvanger was nimmer een vreemde de eer te beurt gevallen dat hij tweemaal achtereen in de intieme kring van het Groninger Godgeleerd Gezelschap werd ontvangen. Dat de verdwijning van de als een zoon onthaalde priester voor De Groot en de zijnen een bittere teleurstelling is geweest, blijkt onder meer uit het feit dat er later – voor zover na te gaan – nooit tegenoverderden over die eerste uitbundige ontvangst is gesproken. Het was alsof men zich ervoor schaamde. Indirect kwam de teleurstelling toch naar buiten. Zo bijvoorbeeld toen senior eind 1855 in een voorrede bij het op zijn initiatief vertaalde werk van de Franse predikant Napoléon Roussel, *De katholieke en protestantsche natiën*

⁵⁷ Mondelinge mededeling van A. de Groot, die het lemma over J.P. de Brie verzorgde in *Biografisch lexicon voor de geschiedenis van het Nederlandse protestantisme*, o.r.v. D. Nauta e.a., 1, Kampen 1978, 48. In zijn bijdrage aan *Rome-Dordt* sprak De Bie van ‘een brutaal zelfbewust ultramontanisme, dat er steeds op uit is gebleven ons vaderland te verroomschen’; *a.w.*, 143.

⁵⁸ *Biographisch woordenboek van protestantsche godgeleerden in Nederland*, o.r.v. J.P. de Bie e.a., v, ’s-Gravenhage 1943, 244-247.

⁵⁹ Vree, *Gron. godgeleerden*, 285-289, m.n. 289; J. Vree, ‘Groninger godgeleerden en predikanten in beweging: politiek en propaganda’, in: J. Vis, W. Janse (red.), *Staf en storm. Het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland in 1853: actie en reactie*, Hilversum 2002, 131-165, m.n. 153-155, 162.